

44

ADV N-Medelingen

DRIEMAANDELIJKS
TWEDE TRIMESTER 2014

Dit is het vierenveertigste nummer van de *ADVN-Mededelingen*. De publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al zijn aspecten: het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten en publicaties, de huisvesting enz. De *ADVN-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in haar brede historische en thematische context.

Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, natievorming, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

Bijdragen

Martien Bode, Sophie Bossaert, Renée Cambré,
Frank Seberechts, Andreas Stynen,
Rita Verelst & Frans-Jos Verdoodt

Digitale beeldbewerking

Ann Van Gastel & Koen Van Keer

Fotografie

Peter Maes

Vormgeving

Ann Van Gastel

Coördinatie

Sophie Gyselinck

Administratie

Marleen Deridder

Druk

New Goff, Gent

Verantwoordelijke uitgever

Frans-Jos Verdoodt
Massemsessteenweg 321.A, 9230 Massemen

ADVN ARCHIEF & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26

BE-2018 Antwerpen 1

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32 [0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be

bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB

bouw- en renovatiefonds: BE23 4198 0595 9991 | KREDBEBB

www.facebook.com/ADVNVzw

Met steun van de
Vlaamse overheid

Hier staan tot afscheid de broers in het rond bijeen geschaard

Alles is eindig, tenzij misschien wat zich bevindt in de beroemde deeltjesversneller, de *Large Hadron Collider*, die geldverslindend diep wordt verstopt onder de Frans-Zwitserse grens in de buurt van Genève. Maar dit soort oneindigheid is mij niet gegeven en dus zal ik op een dag afscheid moeten nemen van het ADVN, de instelling waarmee ik gedurende 10 950 dagen heb geleefd, plus 7 schrikkel-dagen, plus de 9 maanden waarin ik de mand moest vlechten waarin het verwekte kind zou worden neergelegd.

De finale dag van het afscheid breekt nu aan: spontaan opstaan en heengaan dus. Met een genegen en weemoedige glimlach, natuurlijk wel. Maar ik zal zeker niet op het pannendak van mijn huis gaan staan om met mijn verrekijker eenieder te bespieden die in en uit het ADVN komt.

Waar zal ik heen gaan? Eerst en vooral enkele maanden naar het barre Groenland. Want *“Es ist kühl, mies, neblig, rau und feucht. Es ist wunderbar”*, stelt de Groenlandse schrijver Kim Leine (°1961).¹ En vervolgens wordt het de zonnige Mezzogiorno in Italië. Vormt dat geen contradictie? Natuurlijk wel, maar niet voor wie mijn meteorologische affiniteiten kent: als het van mij afhangt, bestaat er uitsluitend een winter en een zomer. Want de lente is *falsch singen*, dat meestal uitmondt in een hardnekkig bronchitis. En de herfst is de uitvoering van een slecht testament, het betekent verval en teloorgang, het is zoals een treinreis langs industrieën die sinds decennia akelig verroest en eenzaam zijn.

Een vaarwel schept steeds een bijzondere sfeer. Ooit zongen wij bij het invallen van de avond een afscheidslied dat tegelijk de schimmen van de asgriuwe nacht moest verjagen: *“hier staan tot afscheid de broers in 't rond bijeen geschaard”*. Voor ons, jeugdbewegers, betekende dit dat wij voortaan tegelijk Vlaanderen en de wereld zouden intrekken, om die natuurlijk beter te maken. Wij waren tegelijk gedecideerd en bewogen-onzeker. Pas jaren later lasen wij in onze studieboeken rondom de ontwikkelingspsychologie dat wij ons toen inderdaad zo hadden gevoeld. De praktijk gaat nogal eens vooraf aan de theorie.

Voor wie dit vandaag leest, klinkt zoiets wellicht een beetje achterlijk: de jonge flaminganten met de Vlaamse kerktoeren als epicentrum zeg maar. Maar dan ziet u niet wat u ziet. Want wij zweerden dure eden over de pluralistische wereld van gelijke mannen en vrouwen en gelijke rechten die wij snel-snel zouden tot stand brengen en wij

reisden reeds op dezelfde kosmopolitische wolken die vandaag nog steeds de vehikels zijn van de jonge generaties. Alleen mochten wij toen nog zelf voor die wolken zorgen, vandaag worden die vanuit duizend digitale monden opgedrongen.

Over het gezag, de overheid, konden wij geen vlelend woord over onze lippen krijgen, integendeel, dat waren ruwe Dorische zuilen die in de weg stonden en aan ongeveer alles schuldig waren en dus moesten worden bestreden via betogingen en pamfletten en visionaire beweringen. Vandaag marcheren de studerende nog quasi uitsluitend door de straten voor persoonlijke en corporatistische motieven, bijvoorbeeld als het studentenleven duurder en moeilijker dreigt te worden. Maar ach, dat valt te begrijpen: wij mochten studeren, zij moeten studeren en worden het leven zuur gemaakt door jongerenparlementen en studiedruk en rugzakken met studiepunten en een diarreegevoel van permanent presteren.

Wat niet evolueert, sterft, dus geen kwaad woord over evolutie. Maar ik zie alweer die hinderende Dorische zuilen opdoemen, andere dan toentertijd weliswaar. Vandaag zijn zij geglobaliseerd, gestandaardiseerd, genormaliseerd, uit ruwe steen gedolven in de mijnen van het cultuurrelativisme. En ik sla een weg in naar een humaner terrein waar ik misschien opnieuw een renaissancegebouwtje kan neerzetten, met kleine zuiltjes. Het ADVN was er voor mij zo een. Ik zal er terugkeren, als bezoeker.

FRANS-JOS VERDOODT | VOORZITTER VAN HET ADVN

(1) K. Leine, Grönland, in: *Kultuuraustausch*, 2014, nr. 2, pp. 28-30.

[ADVN, VFAL1640]

HET FORUM VAN VLAAMSE VROUWEN

Een buitenbeentje in de Vlaamse beweging en in de vrouwenbeweging

In 2015 blaast het Forum van Vlaamse Vrouwen (FVV) veertig verjaardagskaarsjes uit. Vrouwen en Vlaamse beweging: het leek lange tijd geen evidente combinatie. In 1998 schreef Nele Bracke onder het lemma *Vrouw* in de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging* dat het onderzoek naar de verhouding tussen de Vlaamse beweging en de vrouwenbeweging nog niet ver gevorderd was. *“De historici van de Vlaamse beweging bleven – en blijven – over het algemeen blind voor de rol van de vrouwen in de Vlaamse beweging en de houding van de Vlaamse beweging tegenover de vrouwen(emancipatie)”*, zo heette het. Zestien jaar na het verschijnen van deze kritiek is er niet zo gek veel veranderd. Of toch? Het ADVN wil alleszins de aandacht vestigen op dit onderbelichte thema in het historisch onderzoek over de Vlaamse beweging.

Vrouwenbeweging in België

In België werd de eerste feministische organisatie opgericht in 1892: La Ligue du Droit des Femmes. Aanleiding was de weigering om de juriste Marie Popelin toe te laten tot de balie van Brussel. In 1902 bundelden de Belgische feministes hun krachten in L'Union Féministe Belge. Deze koepelorganisatie wou over de politieke en filosofische grenzen heen een gemeenschappelijk front tot stand brengen, maar zij kende slechts weinig succes. In 1905 slaagde Marie Popelin erin enkele organisaties bijeen te brengen in de Conseil National des

Femmes – Nationale Vrouwenraad van België (CNFB). Het ging vooral om Franstalige Brusselse dames uit de burgerij, die ijverden voor de rechten van de vrouw, zonder zich openlijk tot een partij of een ideologie te bekennen. In de loop van de 20ste eeuw groeide de Vlaamse participatie in de activiteiten van de CNFB, zodat de raad in 1974 werd

omgevormd tot een koepelstructuur met een Nederlandstalige en een Franstalige onderafdeling. In 1979 werden beide afdelingen zelfstandig. Tegelijkertijd evolueerde de Nationale Vrouwenraad naar een pluralistische koepel van Belgische vrouwenverenigingen.

Voor 1960 was de vrouwenbeweging in België vooral een zaak van de twee grootste zuilen. Aan katholieke zijde was in 1873 in Gent de eerste vrouwenbond ontstaan. In 1911 groepeerden lokale boerinnengilden zich in de Boerinnenbond, het latere Katholieke Vormingswerk voor Landelijke Vrouwen (KVLV). In 1920 werd de Katholieke Arbeiders Vrouwengilde (KAV) opgericht, het huidige Femma. Voorts ontstond in 1951 de Christelijke Beweging voor Vrouwen uit de Middengroepen, het huidige Markant. Socialistische lokale vrouwen-

Roza De Guchteneere en August Borms, [1926]. [ADVN, VFAL1333]

De Boerinnenbond van Zwevegem, s.d. [ADVN, VFA1598]

groepen werden in 1901 bijeengebracht in de Nationale Federatie der Socialistische Vrouwen (NFSV). Daaruit groeide in 1922 de Socialistische Vooruitziende Vrouwen (SVV), de huidige VIVA-vrouwen. In het begin van de jaren 1970 werd de Vlaamse Liberale Vrouwen opgericht.

Begin 1972 vroeg het pas opgerichte Vrouwen Overleg Komitee (VOK) aan de Franse auteur en feministe Simone de Beauvoir (1908-1986) steun om in België een Vrouwendag te lanceren. De drukbezette schrijfster bleek nog slechts één gaatje in haar agenda te hebben, namelijk 11 november. Daardoor had de eerste Vrouwendag in België plaats op 11 november 1972, in de Passage 44 in Brussel. Het werd een uitgesproken succes: naar schatting 10 000 vrouwen luisterden er naar Simone de Beauvoir en naar Germaine Greer (°1939), die twee jaar eerder haar feministische klassieker *The Female Eunuch* had gepubliceerd. Sindsdien viert men in België jaarlijks tweemaal Vrouwendag – de Internationale Vrouwendag vindt immers op 8 maart plaats. In 2003 diende de Gentse socialistische senator Fatma Pehlivan een wetsvoorstel in om in België enkel 8 maart als officiële Vrouwendag aan te nemen, tot nog toe zonder resultaat.

Vlaamse beweging en vrouwen voor 1970

Voor de Eerste Wereldoorlog lag voor de Vlaamsbewuste vrouwen de nadruk vooral op (zelf)vorming. Kort voor de oorlog kwamen de eerste meisjes-studentenbonden tot stand. In 1913 werd de Landsbond voor Katholieke Vlaamsche Meisjes-studenten opgericht. Tijdens de oorlog waren enkele vrouwen, zoals Roza De Guchteneere en Anna Mortelmans, betrokken bij het activisme. Na de oorlog waren zij, samen met onder meer Odile Van den Berghe en Marie van Gastel actief in de amnestiebeweging. Tijdens het interbellum kwamen er nieuwe initiatieven, zoals de Katho-

lieke Vlaamsche Hogeschool voor Vrouwen (KVHV), de Vrouwelijke Katholieke Studerende Jeugd (VKSJ) en de Vlaamsche Landsbond voor Rooms-Katholieke Vrouwen en Meisjes. In 1930 werd het Vlaamsch Nationaal Vrouwenverbond (VNVV) opgericht, dat enkele jaren later aansluiting vond bij het Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV). Het Verdinaso kende de vrouwen een plaats toe in het Verbond van Dinaso Vrouwen en Meisjes (Verdivro). In 1937 ontstond de Dietsche Bond voor Vrouwen en Meisjes 'Ik Dien'.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog raakten de Vlaams-nationale vrouwenorganisaties, met in de eerste plaats het VNVV en de Vrouwenwerken van de DeVlag, betrok-

De Vlaamse Landsbond voor Rooms-Katholieke Vrouwen en Meisjes 'Ik Dien' tijdens een Landdag in Leuven, [1933]. [ADV.N, VFB184]

Nele, het orgaan van het Vlaams Nationaal Vrouwenverbond (VNVV) onder leiding van Magda Haegens, verscheen van 1931 tot 1940. [ADV.N, VY283]

De Vrouwenbeweging voor Amnestie organiseerde geregeld activiteiten, Antwerpen, s.d. [ADVN, VFA1368]

ken bij de collaboratie. Een aantal vrouwen koos voor actieve dienst bij het Duitse Rode Kruis (DRK). Jonge vrouwen en meisjes kwamen o.m. terecht bij de Dietsche Meisjesscharen. Na de oorlog deelden zij meestal in de klappen van de zuivering. Jonge meisjes werden vanaf 1946 opgevangen in de Dietsche Meisjesbond 'Ik Dien' o.l.v. Aleide Andries. In 1953 werd de Vrouwenbeweging voor Amnestie (VBA) gesticht, die haast uitsluitend in het Antwerpse actief was. In de schoot van de jonge Vlaams-nationalistische partij Volksunie (VU) werd in 1957 de Volksunie Vrouwenafdelingen opgericht (VUVA), met weinig succes.

De Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen (FVV)

In het spoor van mei '68 beleefde de vrouwenbeweging hoogdagen. Dat inspireerde kennelijk ook de Vlaamsgezinde vrouwen. Op 30 juni 1973 kwamen een 25-tal vrouwen in Gent samen, onder impuls van Lieske Van Campenhout. Zij richtten een werkgroep op die de rol van de vrouwen in de VU moest stimuleren. Huguette Ingelaere nam hiervan de leiding. In 1974 verscheen in samenwer-

king met het Dosfelinstituut, de studiedienst van de VU, de brochure *Vrouwen in de Volksunie*. Na intense voorbereiding werd op 6 september 1975 in Gent de officiële start gegeven voor de Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen (FVV). Bij de stichters waren onder meer Huguette Ingelaere, Lieve Van Tyghem, Lucie Lejeune, Lieve Jolie, Hilda Uytterhoeven, Reimonda Vangoidsenhoven, Paula Vandeloo, Nimia Reintjes van Veerssen en Nelly Maes. In de statuten kon men lezen dat *"het doel van de vereniging [was] het samenbrengen van vrouwen op basis van de Vlaamsnationale ideologie, opdat zij zich*

zouden inzetten voor de Vlaamsnationale bewustwording en voor de politieke scholing en de inzet van vrouwen in eigen kader en daarbuiten. Tevens de verspreiding van de Vlaamsnationale en feministische idee door eigen publicaties, studiedagen, vergaderingen en congressen." Er werd een dringende oproep gelanceerd tot dames die reeds gegroepeerd waren – al was het in beperkte kring – om aan te sluiten bij het FVV. Voorts mikte men op de echtgenotes van mannen die actief waren in de plaatselijke Volksuniebesturen. Per provincie werd een contactpersoon aangesteld en leden van de Raad van Bestuur gingen op pad om her en der het FVV te gaan voorstellen. Samen met de Volksunie-partijkaart werd voor de

Deelname aan een betoging van het Vrouwen Overleg Komitee, 1976. Met o.m. Maartje Van de Velde, Rika Buyse (tweede van links), Annie Pottie, Huguette Ingelaere (tweede van rechts) en Margriet De Waele. [ADVN, VFA10031]

Tijdens het FVV-congres, 27 november 1977, v.l.n.r.: Nimia Reintjes van Veersen, Nelly Maes, Huguette Ingelaere, Viviane Garrels en Lieve Jolie. [ADV N, VFB1475]

vrouwen een gratis FVV-lidkaart meegestuurd. Nog hetzelfde jaar rolde de brochure *Vrouwen in de Vlaamse Beweging 1919-1945* van de persen, met daarin aandacht voor onder meer Rosa De Guchtenaere, Magda Haegens, Angela Dosfel-Tysmans en Jetje Claessens.

In 1976 kreeg het FVV een secretariaat in Gent en werd het eerste nummer van het ledenblad *Wij Vrouwen* gepubliceerd. De beweging hield in dat jaar ook een eerste congres, met als thema *Vrouw en Arbeid*. Nauwelijks twee jaar na de oprichting telde het FVV reeds 105 afdelingen, wat een officiële erkenning van het ministerie van Volksontwikkeling opleverde. Het succes had ongetwijfeld te maken met de uitstraling van de VU en met de opleving van de vrouwenbeweging in de jaren 1970. Maar de crisis in het Vlaams-nationalisme ten gevolge van het Egmontpact had ook haar weerslag op het FVV. Een aantal afdelingen verdween,

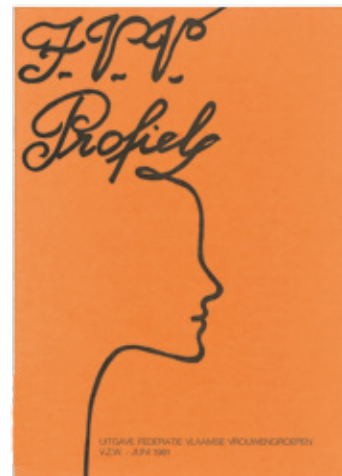
waardoor het FVV tussen 1979 en 1984 haar nationale erkenning verloor. De beweging werd tijdelijk nog slechts gesubsidieerd als streekorganisatie. In 1984 bleek de organisatie voldoende hersteld om weer een nationale erkenning te verwerven. Er kwamen twee educatieve krachten en één administratieve medewerkster in vaste dienst.

Evolutie in de werking

Tussen 1980 en 1990 bleef de nadruk liggen op vrouwen thema's. Zo kwamen onder meer 'Vrouw en Werkloosheid', 'Vrouwen en Sociale Zekerheid', 'Bevolking en Ge-

zin', 'Vrouwen in Crisistijd' en 'Vrouwen en Geweld' aan bod. Nog steeds werd werk gemaakt van het stimuleren van vrouwen om zich kandidaat te stellen voor de verkiezingen. Vanaf 1981 werden tweejaarlijkse vrouwenweekends in eigen land georganiseerd, afgewisseld met een reis naar het buitenland. Een hoogtepunt in de werking was het Internationaal Nationalistisch Congres van 9 tot 12 maart 1989 in Brussel, met als thema *De rol van de Vrouw in Nati-*

Deelname van het FVV aan de nationale manifestatie van het Aktiekomitee Vlaanderen '90, Brussel, 28 april 1991. Vooraan links Els De Jong. [ADV N, VGCA136]

FVV-logo, s.d. [ADVN, VGCA136]

FVV. Zij werd opgevolgd door Cilia Van der Spurt, die de beweging leidde tot 2002, waarna de fakkel werd overgenomen door Els De Jong. Sinds 2009 wordt de vereniging geleid door Gudrun Craessaerts.

Het uiteenvallen van de VU leidde aanvankelijk tot enige verwarring. Het FVV koos ervoor zich onafhankelijker op te stellen tegenover de partijpolitiek. Dat werd verwoord in de slogan *FVV is de vrouwelijke schakel in de Vlaamse Beweging en de Vlaamse schakel in de Vrouwenbeweging*. In 2006 werd de Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen herdoopt in het Forum van Vlaamse Vrouwen. De nadruk werd gelegd op het woord Forum in de Latijnse betekenis van het woord: een marktplaats waar iedereen die zich vrouw en Vlaams voelde elkaar kon ontmoeten. Religie, seksuele geaardheid, leeftijd en huidskleur speelden

onafhankelijke Bewegingen. Er waren deelnemers uit Friesland, Catalonië, Wales en Ierland.

In 1993 kreeg het FVV een kleine crisis te verwerken door het ontslag van voorzitter Huguette Ingelaere als VU-raadslid uit de Gentse gemeenteraad. Sommigen situeerden haar dicht bij het Vlaams Blok, wat niet gewaardeerd werd door de raad van bestuur. De onenigheid leidde tot het ontslag van Ingelaere als voorzitter van het

geen enkele rol. Hiermee pikte het FVV in op de sterk en snel evoluerende samenleving.

Het FVV verliet meer en meer het strikte terrein van de Vlaamse beweging. De organisatie startte met sensibiliseringsacties tegen eergerelateerd geweld (EGG), een thema waarop tot dan toe een zware taboestempel rustte. Daarvoor werkte ze samen met het Koerdisch Instituut, maar ook met de Nederlandse Stichting Verdwaalde Gezichten, de welzijnssector, vrouwenvluchthuizen en politiediensten. Verschillende sociale organisaties, wetenschappelijke instellingen, vrouwenverenigingen en antidiscriminatiegroeperingen traden toe tot een werkgroep die in 2013 werd omgedoopt tot Platform Eergerelateerd Geweld.

Met dit initiatief verzekerde het FVV zich van een gewaardeerde plaats in de vrouwenbeweging. Ook op dat vlak was sinds enige tijd een en ander in beweging geraakt. Vanaf 2007 werd het woord vrouwenemancipatie van overheidswege en uit de sector zelf geweerd en vervangen door 'gendergelijkheid' en 'mainstreaming'.

Huguette Ingelaere stelde zich in 1976 tijdens de Gentse gemeenteraadsverkiezingen kandidaat voor de Volksunie. [ADVN, D16648(4/1)]

VOORZITTERSWISSEL

Aan de lezer

Van 'Stem Vrouwcampagnes' is er vanaf dan, ook vanuit het ministerie van Emancipatiezaken, geen sprake meer. Het FVV nam deze visie over in haar werking.

Daarnaast bleef het FVV actief op sociaal-cultureel gebied, met muziekprogramma's, tentoonstellingen, workshops enz. De vereniging besteedde veel aandacht aan het Vlaamse erfgoed, op sociaal-economisch, cultureel en culinair gebied. Intussen wordt aandacht geschonken aan de nieuwe uitdagingen van de 21ste eeuw: de verminderde belangstelling voor het verenigingsleven, een nieuw elan voor de vrouwenbeweging en de plaats van het (Vlaams-)nationalisme in de maatschappij.

Archief Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen (FVV)

Het archief van de Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen (BE ADVN AC98) bestaat uit dossiers inzake de afdelingswerking van 1972 tot 2005. Het archief is geordend per provincie en per werkingsjaar. Bij elke provinciale afdeling vindt men alfabetisch geordende dossiers van de lokale afdelingen. Deze bevatten onder meer stukken betreffende activiteiten, verslagen van bestuursvergaderingen, adressenlijsten van bestuursleden, jaarverslagen, jaarplanningsformulieren en affiches. Daarnaast werd een uitgebreide collectie van publicaties, nieuwsbrieven en het FVV-periodiek *Wij-Vrouwen* overgedragen. Het ADVN bewaart ook het persoonlijk archief van Huguette Ingelaere (BE ADVN AC147), erevoorzitter van de Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen. Deze schenking bestaat onder meer uit statuten en reglementen, werkingsdossiers, briefwisseling, verslagen van vergaderingen, persmededelingen, brochures, foto's, programma's en stukken betreffende tentoonstellingen, congressen en de 20-jarige viering van het FVV. [MB, FS & SB]

Bronnen bij deze bijdrage: www.rosadoc.be; www.vrouwenraad.be; D. De Weerd, *En de vrouwen? Vrouw, vrouwenbeweging en feminisme in België 1830-1960*, Gent, 1980; L. Baert & H. De Bleecker, *Vrouwen in de Vlaamse Beweging 1919-1945*, Gent, s.d.; H. De Bleecker-Ingelaere, *Vrouwen in de repressie 1944-1945*, Gent, 1985; H. De Bleecker, *Vrouwenbeweging voor Amnestie te Antwerpen 1953-1959*, Gent, 1991; L. Baert-Van Tyghem & H. De Bleecker-Ingelaere, *Vrouwen in de Vlaamse Beweging van 1945 tot 1985*, Gent, 1987; N. Bracke, *Vrouw*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 3604-3627; F. Seberrechts, *Federatie van Vlaamse Vrouwengroepen (FVV)*, in: *NEVB [...]*, p. 1131. Voor meer biografische gegevens over vooraanstaande vrouwen uit de Vlaamse beweging en het Vlaams-nationalisme verwijzen we graag naar de *Nieuwe Encyclopedie voor de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998.

Op 6 augustus aanstaande verwelkomt het ADVN Dirk Rochtus als nieuwe voorzitter in opvolging van Frans-Jos Verdoodt. Als afgevaardigd-bestuurder en nadien ook voorzitter, heeft Frans-Jos Verdoodt in alle aspecten steeds aandacht gehad voor de archivistische, historiografische én maatschappelijke positionering van het ADVN. Vanuit dat ruime en tegelijk genuanceerde blikveld bouwde hij het ADVN uit tot een archief en onderzoekscentrum met internationale dimensie.

Dirk Rochtus is docent internationale politiek, Europese politiek en Duitse geschiedenis aan de KULeuven. Hij is ook senior fellow van het Zentrum für Europäische Integrationsforschung (ZEI) van de Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn.

We weten dat de voorzitter/afgevaardigd-bestuurder een viering met toeters en bellen veeleer zou ervaren als een afscheid met bloemen en kransen. Maar toch willen we niet zonder dit eenvoudige publieke saluut. In een poging om het enigszins in zijn eigen stijl te formuleren – helemaal lukt dat niemand –, een ingehouden-opgetogen saluut. Mét koppelteken. Opgetogen om alles wat hij in dat voorzitterschap en gedurende de voorbije jaren heeft verwezenlijkt, ingehouden omdat hij zelf tegelijkertijd stil zal zijn om wat *en cours de route* geen opgetogenheid verdroeg.

Dank voor veel. En keer terug, als bezoeker. [RED]

ALLES IN DE PLOOI

De wasserij van Eversam

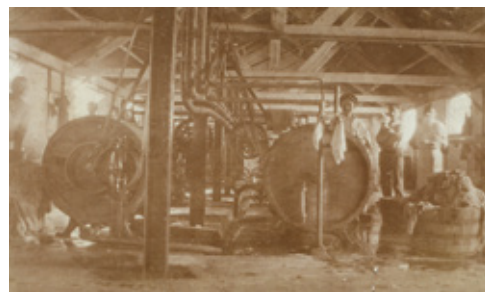
Het hoeft geen betoog dat er tijdens de Eerste Wereldoorlog een nijpend gebrek aan hygiëne was, veelal te wijten aan de erbarmelijke omstandigheden in de loopgraven. Barre weersomstandigheden, vlooien, ongedierte, allerhande bacteriën en ziektekiemen, ontnamen de militairen het laatste restje comfort dat enigszins mogelijk zou kunnen zijn. Schurft werd endemisch omdat kleren en lakens niet voldoende gereinigd werden; enkel vermogende militairen lieten hun kledij tegen betaling door de plaatselijke bevolking wassen. Persoonlijke verzorging beperkte zich tot een kattenwasje in plassen en modderpoelen.

Alle energie werd aanvankelijk aangewend om een loopgravennetwerk uit te bouwen. Wanneer, vanaf het voorjaar van 1915, de tranchees meer vorm kregen met voorposten, eerste, tweede en derde linies, medische hulpposten en schuilplaatsen, nam ook de aandacht voor verzorging toe. Geleidelijk werden badvoorzieningen en wasserijen opgericht. Zo opende in maart 1916 een militaire wasserij haar deuren in de abdijhoeve van Eversam, een gehucht van Stavele. De abdijhoeve was omgevormd tot een infrastructuur van werkhuizen en barakken. In zulke inrichtingen konden soldaten zich wassen en hun kledij en lakens laten reinigen, ontsmetten en drogen. Wasserij Eversam was hoofdzakelijk voorbehouden voor de troepen uit het zuidelijk gedeelte van het Belgisch front.

Het ADVN beschikt over een fotocollectie die het dagelijks leven in wasserij Eversam illustreert. In totaal gaat het over 147 foto's,

die voornamelijk tijdens de zomer van 1917 genomen zijn. Een deel van de foto's blijkt echter niet uniek. Europeana, de portaalsite van Europees, cultureel en wetenschappelijk erfgoed, toont een gelijkaardige collectie waarvan 43 foto's identiek zijn aan de foto's uit de ADVN-collectie. Het doet vermoeden dat de foto's destijds veelvuldig gereproduceerd werden. Dankzij een aantal technologische vernieuwingen zoals de uitvinding van de droge plaat, en vooral sinds de introductie van de Kodak-camera met rolfilm in 1888, was fotografie immers toegankelijk geworden voor een relatief groot deel van de bevolking. Heel wat soldaten beschikten over een eigen handcamera en zorgden hierdoor voor een aanzienlijk deel van de totale fotografische productie tijdens de Eerste Wereldoorlog. Deze amateurfotografen toonden ons voornamelijk hoe het ontspanningsleven van de militairen eruit zag. Het grootste deel van de oorlog verliep voor de Belgische militairen aan een immobiel front, waardoor veel 'dode' momenten werden opgevuld met allerhande nevenactiviteiten. De collectie over de wasserij Eversam is hiervan een schoolvoorbeeld. Eversam bevond zich in een zone van rust en de foto's illustreren een ruim scala aan activiteiten: een kaartspel, de toog in de kantine, een piano en een theaterpodium.

In de wasserij zelf waren bijna 200 militairen en 295 vrouwen tewerkgesteld. Het hele wasprocédé bestond uit verschillende handelingen. Het linnen werd afgeladen op de binnenplaats, gesorteerd, ingeweekt, gewierd, gedroogd, versteld in het naaiatelier, gestreken, gevouwen en opnieuw verpakt

Linnen hangt te drogen, Stavele, s.d. [ADVN, VFFY70/48]
Wasserij in de abdijhoeve van Eversam, Stavele, 1917. [ADVN, VFFY70/21]

Hiernaast: Foto's van de wasserij aan het IJzerfront in Stavele, 1916-1917. [ADVN, VFFY70/1-147]

om terug verdeeld te worden. Daarnaast werden er nog andere corveetaken uitgevoerd, zoals het vullen van strozakken, het schillen van aardappelen, het scheppen van kolen, tuinieren enz. Al die taken werden door de fotograaf zorgvuldig op de gevoelige plaat vastgelegd. Tot slot bevat de collectie nog een deel meer algemene foto's van loopgraven, materiële verwoestingen en portretten van militaire oversten. [rc]

Bronnen bij deze bijdrage: R. Christens & K. De Clerck, *Frontleven 14/18. Het dagelijkse leven van de Belgische soldaat aan de IJzer*, Tielt, 1987; S. De Schaepdrijver, *De Grootte Oorlog. Het koninkrijk België tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Olympus, 1999; M. Pector, *"Het front gefotografeerd": officiële fotografie in België en Groot-Brittannië tijdens de Eerste Wereldoorlog*, onuitgegeven scriptie, 2005; www.oorlogserfgoedalbum.be; www.europeana1914-1918.eu.

VRIJ VOLK

Een sluikblad uit de Tweede Wereldoorlog

Het ADVN verwierf onlangs een aantal exemplaren van het sluikblad *Vrij Volk*. Het gaat om 17 originelen en 1 fotokopie, uit de periode november 1943 tot november 1945. De reeks is niet volledig, wat niet belet dat het om een merkwaardige aanwinst gaat.

Vrij Volk werd gepubliceerd in Leuven. Waarschijnlijk verscheen het eerste nummer in juni 1943. Het werd gepubliceerd door een groep Vlaamse katholieken die bij de christelijke vakbond en bij de Boerenbond aanleunden. Het blad werd beschouwd als een orgaan van de Nationale Koninklijke Beweging (NKB), een van de belangrijkste verzetsgroepen. Toch distantieerde de redactie zich van een aantal radicale standpunten van de NKB zoals de roep om een autoritair monarchistisch regime, kritiek op de politieke partijen, ongelijkheid van de mensen enz. *Vrij Volk* viel wel de Nieuwe Orde aan en publiceerde namen en daden van collaborateurs uit de streek. De redactie drukte herhaaldelijk haar trouw aan koning Leopold III uit en beschouwde de monarchie als een essentiële factor voor de stabiliteit van België.

Vrij Volk, dat met tekeningen en foto's was geïllustreerd, verscheen aanvankelijk maandelijks in heel Vlaams-Brabant. De oplage bedroeg in september 1943 10 000 exemplaren. Het blad was geheel in het Nederlands, wat vrij uitzonderlijk was: slechts 25,7% van de clandestiene blaadjes was in het Nederlands geschreven, tegenover 71,5% in het Frans. *Vrij Volk* bleef ook na de bevrijding verschijnen: frequenter, dikker en met steeds meer foto's.

Het blad heeft zijn belang onder meer voor de studie van de collaborerende Vlaamse beweging tijdens de Tweede Wereldoorlog in Vlaams-Brabant en van de zuivering na de oorlog. Zo verscheen in het septembernummer van 1944, vlak voor de bevrijding, een lijst van 17 geheime leden van de Vlaamsch-Duitsche Arbeidsgemeenschap (DeVlag) uit Heverlee, Herent en Wakkerzeel. Vanaf oktober 1944 verschenen lijsten "der aangehouden verraders": het blad had het voortaan over "De groote kuisch". In haast elk nummer verschenen foto's van collaborateurs, wellicht buitgemaakt door verzetslieden, met de nodige namen en commentaren. Toch publiceerde de redactie ook een waarschuwing, in het nummer van november 1944: "Jammer is het te moeten vaststellen dat zekere personen, van deze zuiveringsakktie, dachten gebruik te kunnen maken om persoonlijke vijanden, of politieke tegenstanders te kunnen treffen en oude veeten te wreken. Deze personen hebben laf en gemeen gehandeld en daarenboven hebben zij de taak van het Gerecht, – taak die reeds zoo zwaar is – fel bemoeilijkt. Zij bewijzen het Land een slechten dienst en hunne gemeene streek komt de werkelijke oorlogsmisdadigers ten goede." Voorts bracht het blad in het nummer van 1 januari 1945 verslag uit van de eerste zitting van de krijgsraad in Leuven, op 28 december 1944. Tijdens deze zitting werd trouwens het eerste doodsvonnis in Leuven uitgesproken. In latere nummers

Omslag van het anti-Duitse *Vrij Volk*, december 1944. [ADV, VY2325]

besteedde men geregeld aandacht aan de processen voor de Leuvense krijgsraad. De terechtstelling in de gevangenis van Leuven-Centraal van de ter dood veroordeelde Maria Huygens, de 26-jarige vriendin van een Belgische Gestapo-agent, kwam aan bod in het nummer van 30 juni 1945. Het speciale nummer van 10 november 1945 was gewijd aan het 'Gestapoproces' in Leuven. [fs]

Bronnen bij deze bijdrage: J. Gotovitch (red.), *Guide de la Presse Clandestine de Belgique*, Bruxelles, 1991; F. Maerten, *Clandestine pers in WO II*, in: warpress.cegesoma.be; F. Maerten, *De sluikpers in bezet België*, in: *Tegendruk. De geheime pers tijdens de Tweede Wereldoorlog*, Gent-Brussel-Antwerpen, 2004.

En naar de flamingantische orangisten moet al helemaal geen aandacht gaan

*België voor hoelang?*¹

Die titel klinkt als een boemerang die – niet zonder enige actuele politieke lading – door de gewezen Europa-journalist Guido Naets (°1934) wordt (terug)geworpen naar de historische moerlemei² waarin de Belgische natiestaat ontstond, na de revolutie van 1830-1831 in de Zuidelijke provincies van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Het boek van Naets is gesteund op een echte *histoire vécue*, een onwaarschijnlijk ogende werkelijkheid: de 23-jarige Nicolaus Augustijn De La Haye wordt in 1805 vaandrig in het Habsburgse leger, stapt in 1809 over naar 'La Grande Armée' van Napoleon, overleeft de apocalyptische Russische veldtocht, sneuvelt evenmin in Waterloo en treedt in 1816 in militaire dienst van Willem I. In 1830 huwt hij met de dochter van een oranjegezind lid van de Tweede Kamer – en oud-burgemeester van de stad Aalst – en nog tijdens datzelfde jaar valt hij bij de overgave van de (door hem verdedigde) burcht van Bouillon in de handen van de Belgische opstandelingen. Als hij er ten slotte in slaagt om het uniform van Belgisch legerofficier aan te trekken, legt Guido Naets hem de intrigerende vraag in de mond 'België voor hoelang?'. Dat lijkt niet eens de meest verwonderlijke gedachte bij een dergelijk opportunistisch parcours van een man die legers en natiestaten heeft zien komen en gaan. Maar geen nood: België houdt stand en hijzelf wordt uiteindelijk nog luitenant-generaal.

Met het Oranje-huis zal Nicolaus De La Haye nog verder te maken hebben nadat hij heeft postgevat langs de andere zijde van de scheidingslijn: binnen het jaar na zijn

'overstap' wordt hij als commandant van de citadel van Gent geconfronteerd met een (mislukte) orangistische coup. Gent was een van de meest frenetieke verzetshaarden tegen het nieuwe regime in Brussel. Onder de internationale grootmachten Engeland, Frankrijk en Rusland was het politieke

George Bergmann, in: *Uit vader Bergmann's gedenkschriften*, Gent, 1895. [ADVN, VB5436]

lot van het Zuiden intussen overigens reeds beklonken: machtsevenwicht, non-interventie en een onafhankelijk en neutraal België.³

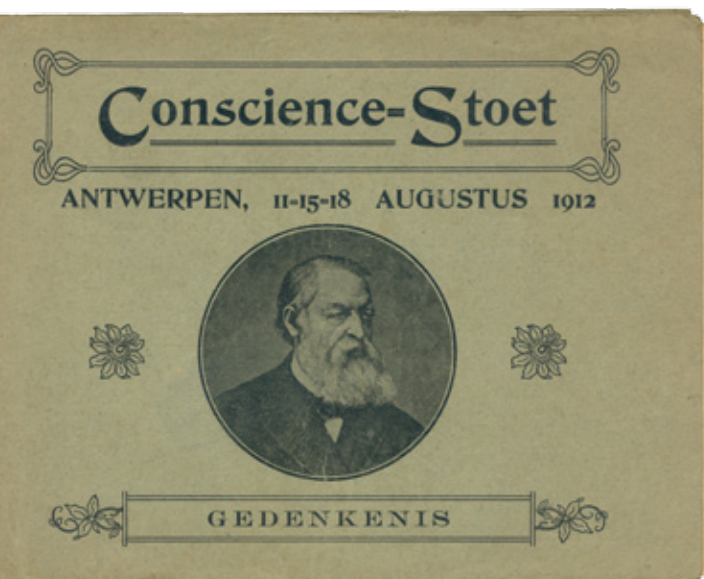
Het orangistisch verzet tegen het nieuwe regime in België zou bijna twintig jaar duren. En zoals Els Witte recentelijk in haar bijdrage *Oranje in België (1830-1850)* in het

tijdschrift *Ons Erfdeel* opmerkt, werd die geschiedenis nooit op een volwaardige wijze geschreven. Niet eens onbegrijpelijk, stelt de auteur. Want *"Deze Belgische orangisten zijn immers de verliezers van de geschiedenis, ze symboliseren de wereld die het niet heeft gehaald."*⁴ Die verliezers, die ook in Vlaanderen quasi volledig tot de Franstalige elite behoorden, waren nochtans talrijk én wijd-verspreid over Vlaanderen en België.

Revolutie en contra-revolutie verliepen hard-om-hard en de orangisten kwamen daardoor terecht in een spiraal van epuratie, repressie, dwangmiddelen, fysiek geweld, plunderingen en vernieling. Witte beschrijft dit als het werk van *"geweldentrepeneurs"*.⁵

In het thans voorliggende nummer van ons *Wt*-tijdschrift besteedt Els Witte bijzondere aandacht aan de band tussen het orangisme en de Vlaamse beweging (E. Witte, *Hoe Oranjegezind waren de taalminnaren?*). Zij komt daarbij tot de vaststelling dat de eerste wetenschappelijk historiografen van de Vlaamse beweging, indien zijn dan al enige aandacht schonken aan het belang van het orangisme, de relatie met de Vlaamse beweging alleszins onderschatten en/of in de verkeerde richting duwden. Het bewuste gebrek aan aandacht lag *"in de nationalistische, reductionistische lijn van Henri Pirenne: het gaat niet om een belangrijke beweging en naar de flamingantische orangisten moet al helemaal geen aandacht gaan"*.

Daartegenover stelt de auteur dan wel vast dat het verschijnen van de *NEVB* (de *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse beweging*) in 1998 een katalysator vormde voor ruimer en intensiever bronnenonderzoek naar het orangisme en zijn band met de Vlaamse

Cover brochure *Conscience-Stoet*, Antwerpen, 11-15-18 augustus 1912. *Gedenkenis*. [ADVN, D1523(5)]

taalgrens ook een sociale grens was, waren de taalminnaren beducht voor georganiseerde sociale groeperingen en voor revolutionaire en republikeinse actie.⁶ Na de lectruur van Els Wittes publicatie, kunnen wij daar, enigszins specificerend, aan toevoegen dat zij bovendien, uit zelfbehoud, quasi allen beducht waren voor openlijke orangistsiche actie.

Van bijvoorbeeld Hendrik Conscience (1812-1883), die qua

populariteit hét icoon werd van de Vlaamse literatuur van de 19de eeuw, weten wij dat hij geen anti-Belgische revolutionaire reflex noch enige 'Belgocritische' aandrang ontwikkelde bij zijn keuze om in het Nederlands te publiceren. Het is eveneens algemeen bekend dat zijn beslissing niet vrij was van enige zakelijke overweging, nl. het creëren van een 'markt' voor zijn werken. Rekening houdend met zijn immens oeuvre – in 1881 werd het verschijnen van zijn 100ste roman gevierd – én met zijn ruime populariteit, kan men stellen dat die keuze hem overigens geen windeieren zou leggen. En Conscience bleek bovendien niet alleen de man die zijn volk leerde voorlezen – een echt lézend volk zouden de Vlamingen tijdens de 19de eeuw niet worden –, hij zou dat volk ook nog geestdriftig stemmen omtrent de kansen om het verleden te laten herleven. Dat leidde onvermijdelijk tot een groot moreel gezag en tot talloze vieringen

vanwege het dankbare volk in Vlaanderen. Het jaar 1912 werd hét culminatiepunt van de hulde- en dankbetuigingen, het was immers namelijk het eeuwfeest van zijn geboorte. De (cultuur)historici Germa Greving en Jo Tollebeek beschrijven dit feestjaar in onderhavig *Wt*-nummer als de periode *"waarin de trots van Vlaanderen werd gevierd en herdacht"*, terwijl overal in Vlaanderen *"een ware Conscience-manie [was] uitgebroken"*, niet alleen in een intellectueel-culturele omgeving, maar ook via de uitstalramen van de winkelier, de kapper, de banketbakker, de kaasmaker enz. En natuurlijk was er de romantische gretigheid waarmee eeuwen Vlaamse geschiedenis in scène werden gezet tijdens de feestelijke optochten. G. Greving en J. Tollebeek getuigen erover in hun bijdrage *De glans van het verleden, het recht op het heden. Over het eerste eeuwfeest van Conscience*. Aansluitend bij het aanschouwen van zoveel feestelijke choreografie, verwonderen beide auteurs er zich over dat niet de kwaliteit doch het volume van Consciences oeuvre én diens Vlaams engagement leidden tot de ontsprende mythetvorming rondom zijn persoon. Toch beseffen zij dat zich tegenover die hulde-manie een *"pendant in herdenkingsmanifestaties [ontwikkelde], met een meer bezinnend karakter"*, gekoppeld aan *"de start van een heroriëntatie van de Vlaamse letteren en van nieuwe ambities aangaande de rol van de literatuur in een modern en radicaler Vlaamse beweging"*. Betekende '1912' duidelijk een overdadig geënceneerd en romantisch gekleurd verhaal, Greving en Tollebeek ervaren dat dit feit de koppeling mogelijk maakte tussen

beweging. Maar toch, verzucht de auteur: *"Sinds het verschijnen van de NEVB is het vrij stil geworden op het onderzoeksterrein"*.

Door de grote kwalitatieve sprong die Witte realiseert op het onderzoeksveld van het Belgisch orangisme, wordt die stilte thans op opvallende wijze doorbroken. De historiografen van de vroege Vlaamse beweging zullen hun eerdere besluiten daaraan moeten toetsen, niet in de laatste plaats wat de triptiek orangisme-taalminnaren-Vlaamse beweging betreft.

Witte evalueert die Vlaamse taalminnaren overigens als een groep van intellectuelen waarvan de meesten op vrij opportunistische – noem het 'pragmatische' – wijze aan *"binnenhuisorangisme"* deden. Bij hen groeide anderzijds wel, aldus de auteur, *"de gedachte aan Vlaanderen als subnatie"*, alleszins in het geval van Jan-Frans Willems (1793-1846).

Zoals historicus Luc Boeva ooit opmerkte in zijn *Pour les Flamands la même chose*. Hoe de

een terugblik en een vooruitblik op de ontvoogding van Vlaanderen. Onder meer twee belangrijke aspecten tonen dat aan: nl. de toen geplande musealisering van Consciences literaire erfenis – die in 1933 zou uitmonden in het huidige *Letterenhuis* – én de wijze waarop de Consciencevieringen het debat aanwakkerden voor vernederlandsing van het onderwijs in Vlaanderen. De politieke strijd om ‘Gent’ bereikte in die dagen immers een hoogtepunt.

Louis-Paul Boon (1912-1979), die als schrijver uitgroeide tot dé antipode van Consciences romantisch-pedagogische discours en die toevalligerwijze werd geboren tijdens het luidruchtig feestjaar 1912, oordeelde dat Vlaanderen uitgerekend door de

negentiende-eeuwse, iconische romancier werd opgezaald met de erfschuld van een kleinburgerlijke romantiek.⁷

Het aantal publicaties dat gewijd is aan de Vlaamse beweging is bijzonder talrijk. ‘Niet te tellen’ zoals ‘van Dale’ een verschijnsel typeert dat ontelbaar is. En dat laatste is beslist letterlijk te nemen. Zelfs de indrukwekkende reeks van vijftig afleveringen van Romain Van Eenoo’s *Bibliografie van de geschiedenis van België* zal daarover struikelen, al blijft dat exhaustief naslagwerk natuurlijk onovertroffen in zijn genre.⁸

Vele onder die publicaties zijn wetenschappelijke standaarden maar ook de polariserende tendensgeschriften vormen soms een standaard, zij het dan in averechtse zin. De onderzoeker die vertrouwd is met de historiografie van de Vlaamse beweging weet overigens zijn pad wel te vinden in dit meanderende landschap.

En toch is het opportuun om sommige publicaties eens met bijzondere aandacht tegen het licht te houden, niet in de laatste plaats indien het werken betreft die *in tempore non suspecto* verschenen in het buitenland. In zijn bijdrage *Twee (bijna) vergeten boeken over de geschiedenis van de Vlaamse beweging* fixeert Armand Van Nimmen daarom onze aandacht op *A History of the Flemish Movement in Belgium* van de Amerikaan Shepard Clough (1901-1990) en anderzijds op *Die flämische Frage* van de Duitser Hans Felix Zeck (1896-1954). De namen van Clough en Zeck waren

Shepard Clough als jongeman. [Dartmouth College Library]

niet onbekend bij een aantal Vlaamse historiografen, maar de wijze waarop Van Nimmen thans de genese van beide werken én het levensverhaal van beide ‘Vlaanderenkenners’ analyseert, roept onwillekeurig op tot navolging van dergelijke queestes. [fjv]

(1) Cf. G. Naets, *België voor hoelang? N.A. de la Haye. 1782-1866. Van vaandrig tot generaal*, s.l., 2013. De wijze waarop de auteur dit historisch verhaal heeft samengesteld, doet denken aan de techniek van een doorgewinterd archeoloog: de talrijke, originele scherven van een antieke kruik worden samengebracht en de lacunes worden ingevuld op basis van een grondige kennis van het historisch-culturele tijds kader. Dat geheel vormt dus een voorwaardelijke waarheid, die men ook als zodanig moet lezen. De epiloog bij Naets’ verhaal is een kenschetsende journalistieke oefening in het werpen van een (terugkerende) boemerang naar het verleden.

(2) Het begrip *Moerlemei* is afgeleid van de *Groote Moerlemaye*, een volksoproer in 1281 in Brugge, kaderend in een conflict tussen de graaf van Vlaanderen (Gwijde van Dampière) en het stadspatriciaat.

(3) Cf. J. Koch, *Koning Willem I. 1772-1843*, Amsterdam, 2013.

(4) E. Witte, *Oranje in België (1830-1850)*, in: *Ons Erfdeel*, jg. 57, mei 2014, nr. 2, pp. 60-66 – Van Els Witte verscheen intussen ook: E. Witte, *Het verloren koninkrijk. Het harde verzet van de Belgische orangisten tegen de revolutie van 1830 (1830-1850)*, Antwerpen, 2014.

(5) Op. cit., p. 63.

(6) L. Boeva, *Pour les Flamands la même chose. Hoe de taalgrens ook een sociale grens was*, Gent, 1994, p. 34.

(7) K. Humbeeck, *Louis Paul Boon en de fabrieksstad Aalst*, Antwerpen, 1999, pp. 11-119.

(8) De Bibliografie wordt uitgegeven door het *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*.

Abonneren op Wt

U kunt zich abonneren op *Wt* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer BE80733021529077 [BIC KREDBEBB].

Abonnementsgeld:

- binnenland: 25 euro
- buitenland: 30 euro
- steunabonnement: 30 euro

Een selectie uit de recente aanwinsten

Periodieken *De Lelie* (1911-1912), *De Prins der Geïllustreerde Bladen* (1902-1910), *Gazette van Detroit* (1975-2012). (1)

[BE ADVN ACO COLLECTIE ADVN]

Documenten (2005-2012) van Nelly Maes als schepen in Sint-Niklaas (met o.m. dossiers inzake sociaal dienstbetoon), als voorzitter van de Europese Vrije Alliantie en van het Vlaams Vredesinstituut.

[BE ADVN AC16 ARCHIEF NELLY MAES]

Brieven aan Aloïs H. Goyvaerts van o.m. Hendrik Elias, Jan Valvekens, Maurits Van Haegendoren en Clemens De Landtsheer. Met een collectie foto's. (2)

[BE ADVN AC56 ARCHIEF ALOÏS H. GOYVAERTS]

Documenten (1960-2012) van Richard Celis betreffende zijn activiteiten (bestuursfuncties) binnen Beweging Vlaanderen-Europa, 11-daagse Vlaanderen-Europa, Europeade, Algemeen-Nederlands Verbond, Orde van den Prince, Vlaamse Volksbeweging en Vlaamse Culturele Koepel. Met een collectie boeken en periodieken.

[BE ADVN AC117 ARCHIEF RICHARD CELIS]

Werkingsarchief (1995-2012) betreffende het beheer, de administratie (boekhouding en correspondentie) en de activiteiten van Marnixring, afdeling Antwerpen-Centrum. Met een fotocollectie vanaf de stichtingsjaren van de vereniging.

[BE ADVN AC481 ARCHIEF MARNIXRING AFDELING ANTWERPEN-CENTRUM]

Fotoalbums over o.m. Zuid-Afrika, Verenigde Staten (VS), Azië, Canada, Indonesië, Zuid-

Amerika, Spanje, Vlamingen in de Wereld en Belgen in de Wereld. (3)

[BE ADVN AC565 ARCHIEF ARTHUR VERTHÉ]

Documenten (1910-1970) betreffende Gaston Rombauts schooltijd, zijn beroepsleven als onderwijzer, zijn activiteiten in de Frontbeweging, zijn betrokkenheid bij het VNV en zijn proces en veroordeling na WOII. Tevens documenten betreffende het Verbond VOS, gouw Oost-Vlaanderen. Met een omvangrijke collectie pedagogische tijdschriften uit het interbellum, een collectie boeken vnl. liedbundels en audiovisueel materiaal.

[BE ADVN AC569 ARCHIEF GASTON ROMBAUT]

Dossiers (2000-2010) van Walter Baeten als voorzitter van het IJzerbedevaartcomité en als bestuurslid van het Vlaams Vredesinstituut. Verder documenten betreffende het beheer en de activiteiten van de Alumni UGent (2000-2007) en van de Vlaamse Vriendenkring Corneel Heymans (2006-2010). Met een collectie boeken.

[BE ADVN AC628 ARCHIEF WALTER BAETEN]

Documenten (1985-2006) van Johan Sauwens over zijn politieke mandaten binnen de Volksunie (VU) zowel op gemeentelijk als op nationaal vlak. Verder documenten over en van de VU in Limburg en het uiteenvallen van de VU in 2001. Ook aanvullingen op de kabinetsarchieven.

[BE ADVN AC648 ARCHIEF JOHAN SAUWENS]

Werkingsarchief (1956-2004) betreffende het beheer, de administratie, de boekhouding en de activiteiten van de Blauwvoetvendel

Denderstreek. Met een collectie periodieken.

[BE ADVN AC662 ARCHIEF BLAUWVOETVENDEL 'PRIESTER DAENS-DENDERSTREEK']

Overdrachten door Chunta Aragonesista (Spanje), Fundación Galiza Sempre (Spanje) en Fundació Josep Irla (Spanje). Vnl. publicaties.

[BE ADVN AC815 FONDS NATIONALE BEWEGINGEN EN INTERMEDIAIRE STRUCTUREN IN EUROPA (NISE)]

Foto's begrafenis Herman Van den Reeck. (4)

[BE ADVN AC888 ARCHIEF GASTON DURNEZ]

Werkdocumenten (2007-2012) van Steven Utsi als medewerker op de studiedienst van Vlaams Belang, met publicaties.

[BE ADVN AC908 ARCHIEF STEVEN UTSI]

Documenten m.b.t. het Vlaams Aktiekomitee Brussel en Taalgrens, afdeling Mechelen (1960-1966), 'Mechelen-Karel V' (1999-2000) en het Huldekomitee Flor Grammens (1962-1985). En documenten (1994-2004) over Vlaams Belang, afdeling Mechelen.

[BE ADVN AC941 ARCHIEF WARD STEFFENS]

Werkingsarchief (1967-1984) van de Culturele Kring Groot-Mechelen.

[BE ADVN AC942 ARCHIEF KULTURELE KRING GROOT-MECHELEN]

Documenten (1996-2005) over de werking van en de herdenkingen georganiseerd door het Guldensporenkomitee Mechelen.

[BE ADVN AC943 ARCHIEF GULDENSPORENKOMITEE MECHELEN]

Briefwisseling van August Laporta o.m. met

Guido Gezelle, Emiel Vliebergh, Johan Winkler, Hugo Verriest, Lodewijk Scharpé, Jan Pieter Bernaerts en Martha Laporta (1875-1911). Met een collectie foto's. (5)

[BE ADVN AC946 ARCHIEF FAMILIE AUGUST LAPORTA]

Collectie boeken over WOI, het activisme, de vernederlandsing van de Hogeschool Gent en de Vlaamse beweging. (6)

[BE ADVN AC948 ARCHIEF FAMILIE VANDERMEULEN]

Documenten (1975-1990) betreffende het Verbond van Vlaamse Oud-Strijders afdeling Zulte (met redactiestukken van het afdelingsblad Reinaert de Vos) en van het VOS gouw Oost-Vlaanderen.

[BE ADVN AC951 ARCHIEF GEERT BERLAEN]

Documenten (2000-2009) over de deelname van Ruud Bruijns aan diverse nieuwrechtse organisaties w.o. de Nederlandse Studentenvereniging/Landelijk Aktieplatform Nationalistische Studenten en het vormingsorgaan *Weerwoord*, Werkgemeenschap De Lage Landen en het maandblad *Delta*, de Denktank van Nieuw-Rechts, de Civilistische Liga en de Edmund Burke Stichting. Ook documenten als bestuurslid van het Comité Nieuwe Benelux.

[BE ADVN AC952 ARCHIEF RUUD BRUIJNS]

Documenten (2005-2012) over Roger Deridders activiteiten binnen de Vlaamse Volksbeweging, afdeling Groot-Antwerpen en de Vlaamse Actieve Senioren. Met een collectie affiches van Vlaams-nationale organisaties.

[BE ADVN AC953 ARCHIEF ROGER DERIDDER]

[Sommige archieven bevinden zich nog in de verwerkingsfase en zijn niet onmiddellijk raadpleegbaar] [RV]

4

5

6

BOER VINDT LAND

Vlaamse migranten en Noord-Amerika

Het is een opvallend verschijnsel: zowat iedereen die vandaag in het Meetjesland woont, hoort oudere familieleden vroeg of laat vertellen over verwanten die, vele tientallen jaren geleden, naar de Verenigde Staten of Canada verhuisden. Sommigen keerden terug, anderen bleven ter plaatse en bouwden daar hun leven uit. Verwonderlijk is dit niet: de Oost-Vlaamse regio behoorde tot de streken van België met de grootste aantallen landverhuizers. Hoewel de migratiestromen naar Wallonië en Noord-Frankrijk getalsmatig belangrijker waren, sprak én spreekt die naar Noord-Amerika meer tot de verbeelding. Een verhuis naar het schijnbaar eindeloze continent stond op vele vlakken gelijk met een nieuw begin. De trans-Atlantische migratie vanuit het Meetjesland en de rest van het land mag dan wel niet dezelfde massale omvang hebben gehad als die uit het Groothertogdom Luxemburg of Ierland, zij was voldoende ingrijpend om de betrokkenen en de hele samenleving blijvend te tekenen.

Deze zomer nodigt het ADVN u graag uit op een tentoonstelling over deze fascinerende uitwijking naar de VS en Canada. *Boer vindt land. Vlaamse migranten en Noord-Amerika* loopt van 10 juli tot 14 september in het Caermersklooster in Gent en kadert in het Museum van de Vlaamse Sociale Strijd, een onderzoeksreeks die het Oost-Vlaamse provinciebestuur in 1980 opstartte. De tentoonstelling en het gelijknamige boek, een uitgave van het Davidsfonds, belichten diverse facetten van de trans-Atlantische migratie: behalve de oversteek komen o.m. het bloeiende verenigingsleven en de hedendaagse nalatenschap van de Belgische

immigranten in Noord-Amerika aan bod. Het verhaal begint echter met de aanleiding tot de verhuis. De keuze om het landelijke Meetjesland de rug toe te keren, mag niet verbazen. De economische transformaties die België in de 19de eeuw doormaakte, met een oprukkende industrialisering en een snelle transformatie van de agrarische sector, schudden de samenleving brutaal door elkaar. De traditionele thuisnijverheid van textiel, voor vele gezinnen onmisbaar om rond te komen, raakte voorbijgestreefd. In combinatie met

enkele misoogsten, leidde de verarming van grote delen van de bevolking in de jaren 1840 tot doffe ellende, hongersnood en wanhoop. Het duurde vele decennia vooraleer de regio de crisis te boven kwam. Berichten dat werk en land in de Nieuwe Wereld voor het grijpen lagen, klonken dan ook des te aantrekkelijker. De eersten die in Noord-Amerika een beter leven hoopten te vinden, deden dat in kleine groepjes en raakten er enkel na een lange reis per zeilschip. Omstreeks 1880 veranderde de uitwijking evenwel fundamenteel van karakter: met de introductie van stoomsche-

pen in de passagiervaart werd de zeereis tot een tweetal weken verkort en waagden velen zich aan de oversteek. Het ging dan wel om beslissingen die individueel of familiaal werden genomen, de vertrekkers waren niet aan hun lot overgelaten: de meesten traden in de voetsporen van verwanten of kennissen die de stap eerder hadden gezet en volgden dezelfde reisweg. Dankzij dit fenomeen van kettingmigratie vonden vroegere streekgenoten elkaar opnieuw in dorpen en steden aan de overzijde van de Atlantische Oceaan.

boer vindt land

Vlaamse migranten en Noord-Amerika

**10 juli
14 september
2014**

Caermersklooster
www.caermersklooster.be

tentoonstelling
gratis toegang
10-17 uur
(toegang tot 16.30 uur)
gesloten op maandag

Wouweboersstraat 6, 9000 Gent
tel. +32 9 269 29 10

Eenvoudig waren de pioniersjaren nochtans niet. Een geslaagde vestiging hing af van een aantal onzekere factoren: de regio waarin men belandde, wisselende economische omstandigheden en culturele verschillen met andere groepen in de Amerikaanse samenleving waren alle bepalend voor succes op langere termijn. Gemeenschapsvorming bleek hoe dan ook de sleutel: vooral in de Midwest en in de Canadese provincie Manitoba ontstonden kernen waarin het vertrouwde Vlaamse leven zoveel mogelijk werd voortgezet. Zowel op het platteland als in de steden, waar de meeste nieuwkomers belandden, was dit in de eerste plaats het werk van een hele reeks etnische verenigingen, van duivenbonden tot fanfares. Die hielden enerzijds bezigheden en gewoonten uit het thuisland in stand, maar hielpen anderzijds de inwijkelingen ook bij hun integratie in de Amerikaanse en Canadese samenleving. Migranten koesterden de contacten met de achterblijvers. Zeker in slechte tijden was nieuws van het thuisfront onschatbaar. De *Gazette van Moline*, 't *Getrouwe Maldeghem* en andere kranten aan weerszijden van de oceaan poogden de afstand tussen beide

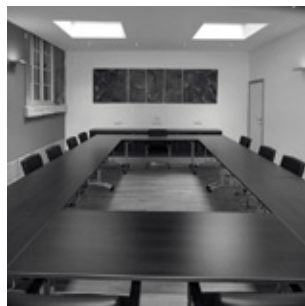
groepen zo klein mogelijk te houden. Consulaten, uiteenlopende culturele uitwisselingen en georganiseerde platformen als Vlamingen in de Wereld hielden eveneens een transnationale gemeenschap in stand. Tijdelijke reizen tussen beide werelddelen kwamen al sinds het begin van de uitwijking voor, maar de doorbraak van de toeristische luchtvaart in de jaren 1950 maakte het oversteken van de oceaan plotseling minder omslachtig en tijdrovend. Vele Vlaamse Amerikanen bezochten Europa, soms voor het eerst. Ze hadden wel een voorstelling van het oude, haast mythische moederland, maar beseften pas bij de ontmoeting met verre verwanten hoe weinig men na al die decennia nog van elkaar wist. Die ervaring maakt het erfgoed dat van de landverhuizing getuigt emotioneel enkel waardevoller. Het onderzoek dat aan de basis van *Boer vindt land* ligt, is het werk van migratiespecialisten uit de academische en heemkundige wereld. Zij maakten gebruik van een rijke en gevarieerde waaier bronnen, van overheidsrapporten over kranten tot dagboeken en brieven die de migratiebeweging een menselijk, herkenbaar gelaat

geven. Op basis van dit materiaal, zowel uit openbare instellingen als uit familiale archieven, tekende architectenbureau Mimesis een tentoonstelling uit die in beeld en geluid de beleving, vertwijfeling, euforie en heimwee van de vele duizenden Meetjeslandse migranten bijna tastbaar ma. Het bijhorende boek is een omvattende studie waarin de migratie naar Noord-Amerika met veel zin voor precisie wordt beschreven en gekaderd, en vormt tevens een leidraad voor wie zelf naar het verhaal van uitgeweken familieleden of dorpsgenoten op zoek wil. [As]

Praktisch:

De tentoonstelling *Boer vindt land. Vlaamse migranten en Noord-Amerika* loopt van 10 juli tot 14 september 2014 in het Provinciaal Cultuurcentrum Caermersklooster (Vrouwebroersstraat 6, 9000 Gent) en is van dinsdag tot zondag te bezichtigen tussen 10 en 17u.

De gelijknamige publicatie, onder redactie van Andreas Stynen, is ter plaatse maar ook in het ADVN en de boekhandel te verkrijgen en kost €29,95.

ADV N

ARCHIEF-, DOCUMENTATIE- & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen

[T] +32 [0]3-225 18 37

[F] +32[0]3-226 64 05

[E] info@advn.be

[W] www.advn.be